

Reflexe u Feuerbacha (jen diskuse) I

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 23. 3. 1981

◆ private seminar, Czech, origin: 23. 3. 1981

Reflexe u Feuerbacha (jen diskuse) I [1981]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 21. 3. *Feuerbach*. Jako pro shrnutí a porozumění, když si vezmeme člověka, teď udělá nějakou akci. A teď celý ten pochod, jak to probíhá. Když udělám nějakou akci, tak se stáhnou, z té akce si něco stáhnou, pak to podrobím reflexi. Teď mi jde o tu flexi. Co to má být? Když si to něco stáhnou, dovedu si představit, že je nějaká událost a tohle všechno, ale ta flexe, to je nějaká zpětná vazba, kterou potom... a teď jestli to dochází do vnější nebo do vnitřní stránky subjektivity. Jsou to celé propletence, které jsou uvnitř toho subjektu. Posléze jsme si snad tady vyjasnili to, že z vnější stránky subjektivity nemůžeme být ven ze subjektu, že se musíme vrátit do vnitřní stránky subjektu a až teprve potom je možnost vyjít ven ze subjektu přes vnější stránku subjektu. Ano, ještě jinak ven nemůžeme vyjít než přes vnější stránku subjektu a musíme jinudy než přes tu sféru subjektivity až přímo ven. No a takže ta akce už šla z té vnější stránky subjektu ven a teď dochází ke stažení. A to stažení se děje vůči čemu? Kdo to stahuje? Subjektivita jako vnější stránka subjektivity nebo vnitřní stránka?

Hejdánek: Jedna potíž tady je hned na začátku, že u člověka je to strašně komplikované tou proreflexivností. My těžko můžeme ukázat ryzí akci, do které by neintervenovala žádná reflexe u člověka. My to můžeme modelovat třeba na nějakých živočiších anebo to zkusit ukázat u dětí. Je to trochu problematické, poněvadž tam té reflexe je ještě málo v těch prvních měsících. Co taková akce je? Tak třeba malé dítě se naučí chodit v osmém, desátém, dvanáctém měsíci, podle toho, jak je kdo čiperný. A v nestřežené chvíli přistoupí ke kamnům, což dneska už není ten případ, dřív bývaly kamna hodně horká, teď už je to tak jenom někde. No a dítě přijde a sáhne si na kamna, která jsou černá, vypadají normálně jako jindy, ale topí se v nich a dítě se spálí.

Tedy ten pocit bolesti, to je ta registrace, která z té akce, to už je vlastně mimo ten subjekt takřka, ty kamna jsou mimo. Teď ten kontakt, jenom ten kontakt s těmi kamny stačí, aby se seškvářily špičky prstů nebo ruka nebo něco takového. Bolí to jako čert, dítě začne rvát a bude si to velice dobře pamatovat. Poněvadž dítě není žížala, která v té trubici musí 114krát nebo kolikrát dostat ránu, než se naučí do té světlé části. Dítěti většinou stačí jedinkrát se spálit a už si dává bacha.

Tedy na tom by se dalo ukázat, že je tady jakási akce, ze které bezprostředně ten registrát, nějaká ta informace se vrátí a je zachována nějakým způsobem v subjektu dítěte. Tam není žádná reflexe ještě, takřka. Samozřejmě i u toho dítěte už to nějak reflektuje, poněvadž kdyby se tohle stalo dítěti měsíčnímu, které ovšem nechodí, to by muselo být nějak jinak, tak sice ten šok zřejmě tam bude mít nějakou funkci ještě v dalším životě toho dítěte, že v paměti zůstane zachováno, ale v žádném případě tak, aby si dávalo pozor, protože to ještě nedá dohromady. K tomu je zapotřebí reflexe. Také tím spíš, že to malé dítě by se nespálilo v důsledku nějaké své akce, nýbrž nějaké neopatrnosti matky nebo chůvy. Teď ta vaše otázka byla, jak to teď vypadá. Ta informace o tom spálení těch prstů, no tak to fyziologicky nějak prostě je zařízeno přes ty nervičky, to přijde, že mě to bolí, ačkoliv bolí jenom ty prsty. Mě to bolí. Už tenhle fakt ukazuje, že tady je nějaké zařízení, které mně ty informace shromažďuje a dává je mně jakožto subjektu. Takže to bolí mě, a ne ty prsty.

Teď jak to vypadá se sférou subjektivity. Ta bolest sama o sobě je vlastně projekce. Tady jsem na tenkém ledě, bylo by potřeba zavolat psychologa, eventuálně spíš psychologa než neurologa, toho tady máme, ale spíš psychologa, aby to vyložil nějak blíž. No ale řekněme s jistou rezervou, kterou si všichni zachovejte.

Abych chápal bolest jako... já nevím, jestli jste četli *Jana Kryštofa* Rollandova. Tam na začátku hned na těch prvních stránkách, kde se líčí, jak se Jan Kryštof narodil, tak je tam takové krásné místo o tom, když docela malé dítě něco bolí, tak nebolí něco, nýbrž ta bolest zachvátí celé dítě. To celé dítě bolí. Proč to tak je? Já nevím, jestli to tak je, já jsem to vyčetl z literatury a ještě krásné, o tom jsou studie a je to jasné psychologům a dalším. Ale mně to připadá docela přesvědčivé, že bolest je něco, co člověka zachvátí, co na člověka spadne, v čem se člověk topí. A bolest v tomto smyslu je něco, co nás zahrnuje, co nás rdousí,

co se stává naprostým pánem nad námi, my jsme prostě úplně bezbranní vůči ní. Je to obrovská síla, obrovská moc, která se nás zmocňuje.

A teď obrana proti tomu je lokalizace bolesti. Je to velká úleva, když můžeme lokalizovat svou bolest třeba do kolena nebo do zubu, i když to koleno je lepší než zub asi, nebo prostě když to můžeme lokalizovat. V tom vědomí se něco stalo, co nám umožňuje projektovat zpětně, jaksi promítnout tu bolest, která nás zachvátí, promítnout do určitého místa legitimně, poněvadž tam opravdu to bolí, řekněme. A tím se té bolesti tak trochu zbavít. Už nás nezaplavuje ta bolest celého, nýbrž jenom nás otravuje to koleno nebo *podagra* třeba, to nás otravuje, ale jde to. Někdy je to obtížné, když bolí hlava, tak je těžké se té bolesti trochu zbavit tím, že ji lokalizujeme, poněvadž ta hlava je nějak hodně centrální. Tam prostě lokalizace nám nepomůže, že bychom tu bolest nějak odsunuli někam do špičky nohy. Tam je to dál nějak, v hlavě to otravuje, i když to není ta bolest velká, tak to otravuje moc. Tam je těžké se... ale přece jenom.

A to dítě ještě není schopno lokalizovat bolest, a proto propadá daleko víc takové té bezúčtčnosti té situace, v níž nás ta bolest zaplavuje. Když se dítě naučí promítnout tu bolest na určité místo, lokalizovat, tak trošičku nabude vrchu nad tou bolestí, začne být schopno se té bolesti bránit. Tak tohle je ta *fenomenologie*.

Jak to vypadá v tom modelu, který jsme si vyložili? Zdá se, že to reálné popálení subjektivní sféra, sféra subjektivity, přímo není schopna zaregistrovat. Že to je jenom možné jakousi oklikou, kdy přistupuje k tomu vlastnímu popálení přesně tak, jako k popálení kterékoli jiné bytosti. Totiž lékař, který se sám spálí, tak nemá víc informací o povaze své spáleniny, než když se dívá na druhého stejně popáleného člověka. Navíc má jenom tu bolest, ale ta bolest ho neinformuje o povaze té spáleniny.

To znamená, k té spálenině máme základně otevřeny dva přístupy. Jeden přístup je ten, že nás to bolí. Zabolí to hned a bolí to pak ještě. A my tuhle informaci jednak skladujeme ve sféře subjektivity, skladujeme ji tam jednak ve formě zvnějšnění, to jest pro případnou *reminiscenci*, pro případnou vzpomínku, eventuálně *reflexi*, a jednak, pokud nás to ještě stále bolí, tak v podobě naprosto *prezentní*. Ale ta informace je taková nekvalitní, ta nepřinesla nic víc, než že nás to bolí. Všechno ostatní už je záležitostí interpretace, to znamená jakéhosi dalšího přístupu aktivního, další akce nějaké.

V rámci této *reflexe*, toho dalšího přístupu, je pak možná i ta lokalizace. Nás ta bolest zachvátí tak, že nás zaleje úplně, a my se jí tak trochu zbavíme, to jest obranou proti ní je, když to lokalizujeme do těch prstů, které jsme si spálili. No ale pak je druhá cesta, která je nám otevřena, a to je, že se na to podíváme. Teď se koukneme, jestli tam máme škvarek, nebo jestli jenom nějaký puchýř, nebo jestli je to jenom zčervenalé. A podle okolností si to jenom posolíme nebo – jaké jsou ty takové babské způsoby – nebo si na to dáme čaj už vypotřebovaný, poněvadž je tam nějaké to tříslo. Teď se už nedoporučují ty masti proti spáleninám, ale dřív se to ještě prodávalo v lékárnách a tak dál. A nebo teda, když je to horší, tak s ním jdeme k doktorovi, který nám s tím musí něco provést. Když je velká plocha opařená nebo spálená, tak pak to potřebuje i všelijaké další plastické zákroky, plastické chirurgie a tak.

Tedy to se dá jednak k tomu můžeme sami rozpoznat, a nebo když ne, tak jdeme k odborníkovi, který to rozpozná. V zásadě když my jsme sami odborníci, tak to taky rozpoznáme, co s tím potřebujeme udělat, ale to ovšem nejsme schopni vyinterpretovat všechno z těch přímých informací z té bolesti, nýbrž tím, že nahlédneme, přihlédneme, že to prohlédneme, že se podíváme, jak to vypadá. A to je pak úplně stejné, jako kdyby to byl někdo cizí. Tedy informace, přímá informace o tom, že jsme se spálili, která způsobí, že okamžitě ucukneme – než si cokoli uvědomíme, tak ucukneme. To pracuje takřka samo, to jsou reflexy. Ta informace tedy projde z té akce, se vrátí k nám a je umístěna do té sféry subjektivity. Z té sféry subjektivity může být kdykoli vyzvednuta, buď okamžitě, pokud je *prezentní*, nebo v *reminiscenci*, ve vzpomínce, pokud je už minulá. My si můžeme vzpomínat po dvou letech, jak jsme se spálili.

A to tak, že podnikneme novou akci, která je založena v nitru subjektu jako každá *akce* a která není zaměřena ven ze subjektu k nějakému novému spálení, *eventuálně*. To můžeme taky, ovšem, když třeba Purkyně dělal nějaké pokusy na sobě a různé jedy bral a popisoval, dokud byl při vědomí, jaké má zážitky.

Tak my bychom taky, i když je to zbytečné v tomto případě, ale v zásadě bychom mohli zkoušet, co to udělá, když tam je rozpálená plotna na tolik a tolik stupňů, tak když tam jeden prst zkusíme nechat vteřinu, druhý dvě vteřiny, třetí tři vteřiny a takovéhle zkoušky bychom dělali. Čili my si můžeme rozvrhnout to utrpení, tu bolest, to si můžeme takhle rozvrhnout taky.

Ale to je celkem záležitost trochu jiná. My tu *prezentní* nebo tu minulou informaci si interpretujeme nějak. Především s tím cílem, že nás ta bolest tak uchvátí, že my se proti ní musíme bránit, takže ji lokalizujeme. Dále že ji kvalifikujeme taky třeba. Já nevím, jestli jste to zažili, ale ten první dojem, když na něco hmatnete, vám neřekne, jestli je to příliš horké nebo příliš studené třeba. Když je to teda opravdu hodně něco toho, tak to chvíli trvá. Je to otázka interpretace. Ten zážitek sám, ta bolest sama vás nepoučí třeba ani o tom, jestli je to příliš horké nebo příliš studené. Je to otázka interpretace, kterou musíte provést.

Tedy vy máte možnost a nutnost interpretovat tu bolest. Ale ve chvíli, kdy to interpretujete jako spáleninu dvou článků prstů, u dvou prstů teda, posledních článků u dvou prstů, třeba druhého stupně, tak už jste nemohli zůstat u tohohle, se nemohli zůstat jenom na základě toho, jak vás to bolelo. V té bolesti to prostě není. Vy se té bolesti nějak musíte zbavit tím, že to lokalizujete, a pak se na to podíváte a teď zkoumáte, jakou to má povahu. Tím, jak to prohlédnete, to zranění, tak se dovíte daleko víc, než co vám mohla poskytnout ta bolest.

A k tomuhle se dostáváte jinak, než jste se dostali k té bolesti. Proto teda jsem to rozlišil od toho, když budete dělat zkoušky. Dostáváte se jinak, totiž že interpretujete jisté informace, které vlastně mají stejný charakter, ať jde o vaši ruku, nebo o cizí. A tam je to tedy tak, že ty nějaké smyslové informace vysloveně jednak vyhledáváte, to jest už to smyslové vnímání je plné toho vyhledávání, té *intence*. Když se díváte na své spálené prsty, tak už v tom dívání, už v těch zrakových dojmech už je ten úmysl zjistit, co to je. Už se díváte jistým způsobem, už s sebou nesete jisté vědomosti, pokud se v tom vyznáte, tak s sebou nesete ty zkušenosti z minulých. Pokud je to lékař, tak se podívá na ty své prsty stejně tak, jako se díval už na mnoho jiných spálenin. Tedy nese s sebou už do toho dívání mnoho toho interpretačního materiálu nebo těch vědomostí a tak dál. To všechno *intervenuje* do toho, takže už se díváte kvalifikovaně na to, na rozdíl od té bolesti, která vás zachvátí nejdřív tak, že prostě je to naprosto nekvalifikované, že vám to dá velkou práci, abyste to vůbec lokalizovali, natož nějak blíže rozpoznali, posoudili, kvalifikovali.

No, já mám teď takový dojem, že se zakecávám, že mi uniká... Vy jste chtěl vědět teda taky ještě modelově, jak to chodí s tím vnitřním vnějším. Ty infor...

Jiný hlas: No, já se chci právě zeptat, že když teda dojde k té akci, tak že přes vnější stránku subjektu se to vztažení z té akce dostává do toho subjektu. Přes vnější stránku. A teď z té vnější stránky subjektu to jde kam?

Hejdánek: Do vnitřní stránky subjektu.

Jiný hlas: Do vnitřní stránky subjektu. A z té vnitřní stránky subjektu jako...

Hejdánek: To jde do té sféry subjektivity. A zase nejdřív do té vnitřní stránky sféry subjektivity. A tam je to někde v nějakých těch šuplátkách, v nějakých těch registračních skříních, je to někde umístěno jako informace.

Jiný hlas: No, ale musí to vůbec dojít k té subjektivitě?

Hejdánek: Nemusí, nemusí. Může se stát, že třeba určité uskrípnutí nervů může mít vedlejší efekt třeba ten, že na dotyk vůbec necítíte, že se vás... prostě máte necitlivou kůži.

Jiný hlas: No, a my když potom provádíme reflexi, tak bereme tu *flexi*, která se nám tam dostala, k nám. Takže my potom, když provádíme, tak provádíme akci už ne té samotné akce, protože ta akce už je prakticky něco úplně jiného, ne?

Hejdánek: Aha, dobře. No jo, jistě. Podívejte se, když my se v reflexi orientujeme k akci, tak my se nějaksi nezaměřujeme k té *prezentní* akci. To je pravda, ano, to jsem vlastně nikdy neřekl. My se nezaměřujeme k té *prezentní* akci. To je jenom výjimečně, když dělám ten pokus. Ale obvykle to je tak, že my něco uděláme, něco se nám nepovede a teď my spekulujeme, co jsme udělali blbě. Takže my k té akci, kterou

jsme prováděli třeba blbě, takže se nepovedlo, se vracíme pouze ve svých myšlenkách, pouze ve svých vzpomínkách. To znamená, my tu informaci, kterou jsme si osvojili, musíme teď vzít a znovu interpretovat. My ty informace, které tam máme v té vnější stránce subjektivity, musíme vzít a teď je vyinterpretovat, oživit, udělat z nich vzpomínku na tu akci, teď tu akci si takto zpřítomnit tou interpretací a teď teprve to analyzovat a tím jako podrobit reflexi. Jinak to není možné.

Jiný hlas: No a my když provádíme teda tu reflexi, tak ji provádíme na tom, co máme uloženo ve vnitřní stránce subjektivity.

Hejdánek: Ano. Ve vnějším. Ona je ta informace prakticky uložena ve vnější stránce. Ne, tam nemůže být uložena. Ta informace tam může být uložena jenom jako nějaký výsledek toho ukládání. A proto já třeba, když mluvíme o logice jako určité struktuře myšlení, tak mluvíme o vnější stránce subjektivity, ne o vnitřní.

Jiný hlas: Ale když o tom vůbec nepřemýšlíme, tak to někde je uloženo a odněkud to potom vytahujeme, ne?

Hejdánek: Ano, ale to je tak uloženo, my se k tomu musíme v akci vztáhnout naprosto obdobným způsobem, jako se vztahujeme k nějakému předmětu, který je mimo nás. Jenomže to je v sféře, která je uvnitř subjektu. Ale tam v té sféře jsou objekty nebo jsou informace, které mají právě takový charakter objektů, předmětů, jako ty předměty mimo nás. Takže my se k nim dostaneme jenom akcí, která znamená *zpředmětnění* a teprve v tom *zpředmětnění* jich dosáhneme. Bez té akce jsou nám uzavřeny. Ty tam jsou připraveny, ale zmocnit se jich můžeme teprve v té akci, která ve svém zvnějšnění je může uchopit. Stejně tak jako nějakého štru, který je mimo nás, se můžeme uchopit jediné tak, že provedeme nějakou akci, v jejímž zvnějšnění se sehneme a teď to vezmeme do ruky. Tak nějak takovouto akcí, ovšem která je vnitřní akcí, se dostaneme k těm informacím. Vzpomínání je aktivita, která vytahuje, zmocňuje se některých těchto informací, které tam nějak jsou dány předmětně, věcně, vnějšně, si je zmocňuje a teď je nějak prezentuje, zpřítomňuje, oživuje.

Jiný hlas: Takže ještě mně jde o jednu věc. Když provádím to myšlení, tak to je zpředmětněná subjektivita, předmětná subjektivita snad. A jazyk jako ta řeč je potom jaká cesta, co to je za ten úkon, když to myšlení přejde v řeč? Musí to přejít do vnitřní stránky subjektu a pak do vnější a ven? A co to je ten přechod toho myšlení do vnitřní stránky subjektu?

Hejdánek: To myšlení samo není v pravém slova smyslu možné bez té oscilace mezi vnitřním a vnějším v rámci subjektivity. To jest, právě proto, že jazyk představuje předmětnou stránku. Ono je to poněkud komplikované. Jazyk je něco podobného jako umělecké dílo. Má svou vnitřní a vnější stránku. Ale tato vnitřní a vnější stránka jazyka není vnitřně integrovaná, nýbrž je integrovaná *excentricky*. Je integrovaná přes lidskou subjektivitu.

To znamená, my u jazyka můžeme popisovat *fonémy*, můžeme popisovat slova, jejich *etymologii* a tím zůstáváme u něčeho, co je součástí vnějšího světa. Ono není. Součástí vnějšího světa jsou jenom jisté pohyby a jistá chvění, chvění vzduchu a jisté pohyby hlasivek, jazyka, rty. To je součást vnějšího světa. Tedy tamříkajíc mluvení. Ale jazyk, aby to byl jazykový projev, tak tohle nestačí. K tomu je zapotřebí, aby to dávalo smysl. To se obvykle lingvisti, když mluví o jazyce, tak předpokládají, že jsou to třeba výroky, věty, které dávají smysl.

Ovšem ten smysl, který nějaký jazykový projev, nějaký výraz jazykový dává, ten nikde nenajdeme.

Zatímco chvění hlasivek, pohyb jazyka, který se dotýká rtů nebo zubů a tak dále, to najdeme, to můžeme namalovat, to můžeme fotografovat eventuálně. Ukazuje se, jak se má, když se učíte anglicky, jak máte dávat jazyk jako f, ale místo co spodní ret na horní dává p, tak když dáte jazyk na horní zuby, tak je to to f. To lze popsat, ale smysl popsat nelze. To je vidět, že k jazyku patří ještě nějaká vnitřní stránka, která vyžaduje naši spolupráci, stejně tak jako obraz potřebuje naši spolupráci, aby jako dílo vyvstal.

To, co tady je na tom, ty fleky barevné, to třeba psovi nedává ten smysl, jenom my k tomu můžeme.

Proč? Pes není schopen asistovat tomu obrazu a dát mu ten smysl, poskytnout mu tu možnost, aby vyvstal jako člověk. Podobně jenom člověk svou aktivitou je schopen poskytnout jazykovému projevu ten

smysl, který vám nikdo nemůže přenést z hlavy do hlavy. Když s někým mluvíte, tak ten druhý může jenom hýbat rty a jazykem a hlasivkami něco dělat a gestikulovat třeba taky může, ale ten smysl v tom musíte nějak objevit, tam musíte proniknout za ty vnější projevy.

Hejdánek: Jak to vypadá v rámci té subjektivity. Vy máte v té vnější stránce subjektivity uloženy jakési předmětné informace, předmětné danosti nebo co já vím, které jsou nějak ve vztahu k těm zvukům, pohybům rtů, jazyka a tak dále. A teď tyhle ty vnější stránky jazyka musejí být nějak přiřazeny k těm vnějšnostem té subjektivní sféry. A to přiřazení není dáno, nýbrž vy ho vždy znovu musíte vyvolávat v život, v přítomnost aktivitou. A tato aktivita, to je právě mluvení nebo myšlení.

Teď, co to jsou ty předmětnosti té subjektivní sféry. Kdybychom k tomu chtěli přistupovat tak, jako přistupujeme k předmětnostem té sféry vnějšího světa, tak bychom to museli dělat tak, že bychom otevřeli mozkovnu, teď tam se hrabali v šedé kůře a teď tam dělali nějaké zkoušky, já nevím, pod mikroskopem nebo jak by to šlo zjišťovat, tam teď ty proudy – to nejde pod mikroskopem proud zjišťovat, já nevím, jak by se to dalo dělat. Zatím se to dělá tak, že se jenom dráždí nějakým dotykem nebo elektricky se dráždí nějaký okrasek a teď co to dělá. No kdybychom měli nějaké obrovské metody, jak k tomu blíže, možná že by se to dalo i nějak popsat, jak to vypadá takhle předmětně, že? Jako předměty vnějšího světa, jak to vypadá předmětně. Ale ono vlastně o to vůbec nejde, ono je to úplně vedlejší. Tady důležitá je jiná předmětnost, totiž předmětnost *intencionální*.

My tam máme určité myšlenkové, pojmové struktury, jakési vazby, připraveny k dispozici, jakási schémata. Nebo bychom mohli říci pojmy, ale to není – řekněme. Ty pojmy totiž tam vlastně nejsou, ty zas ještě se musejí tak nějak promítat na základě právě těch vazeb s určitými těmi zvuky nebo těmi pohyby a tak dále, poněvadž tam máme k dispozici právě jen ty struktury, a ne ty pojmy, struktury pojmové. Soudy teda nějaké, struktury soudů a tak dále, něco takového tam máme. Souvislosti, které když se vybaví jedna, jednu zpřítomníme, tak najednou vytáhneme z toho ještě nějaké takové trásně nebo takové nějaké nitky, které tahají další spolu a takovéhle kontexty tam jsou.

No a my teď tou aktivitou myšlení dáváme dohromady tu sféru těch vnějších akcí nebo těch navenek se zvnějšňujících, navenek mimo subjekt se zvnějšňujících akcí a těch akcí, které míří k téhle sféře té vnitřní vnějšnosti. Myšlení je spojování, *excentrické* spojování těchto dvou stránek jazyka – nebo myšlení, nebo jazyka raději. A to spojování není možné jinak než myšlením, respektive mluvením, což je totéž. To je, na co jsem teď zapomněl, ještě určitě jsem na něco zapomněl. Odpovídalo to?

Jiný hlas: Já jsem furt nechtyl tu vazbu, která tam teda nějak je.

Hejdánek: Já vám ji nemůžu popsat zvnějška. Tady jde jen o to, že my něco míníme, a míníme třeba rovnostranný nebo pravoúhlý trojúhelník. Ten trojúhelník je zvnějšněním našeho nějakého *intencionálního* aktu. A ten trojúhelník tam je nějak připraven v šuplíku nebo kdesi, jako jakási umělá vnitřní předmětnost. Ale jednou přesně namyšlená tam je a už se s ní nedá hýbat. Není to tak, že my bychom vždycky znovu to museli namyslet. My to jenom zpřítomňujeme, my to jenom vyvoláváme v život, ale už je to tam.

To dovoľovalo Platónovi se domnívat, že vlastně v duši to všechno už je a že se to jenom může – teda Sókratovi – že se to může z té zapomenutosti vyvolat zase a že si lidé rozpomínají, že poznávání je rozpomínání. To je dobře odpozorovaná záležitost v tom, že ten trojúhelník není nikde ve světě. Ten trojúhelník je jenom v té vnější stránce naší subjektivity, ale je mimo nás. My se k němu vztahujeme přesně tak, jako kdybychom se vztahovali k nějaké věci. Jako kdybychom udělali ze železa nějaký ten trojúhelník, tak podobně jako k tomu vnějšímu trojúhelníku, tak se vztahujeme k tomu trojúhelníku, který je zpředmětněním naší určité myšlenkové činnosti, to jest, že nasoudíme pojem trojúhelníka. A i když momentálně na trojúhelník vůbec nemyslíme, tak tím, že jsme ho už jednou nasoudili, tak ten trojúhelník je vždycky připravený k tomu, abychom o něm mysleli. To je taková zvláštnost, a dokonce je vždycky stejný. Takže co platí u Hérakleita o těch vnějších věcech, že se nikdy nemůžeme vstoupit do jedné řeky dvakrát, tak naopak tady pro oblast té vnitřní vnějšnosti platí, že naopak podmínkou platnosti myšlenkové aktivity je, že když se vztahujeme třeba stokrát v různých situacích, v různé náladě, ve dne, v

noci, před katastrofou, po katastrofě nebo za jakýchkoli konstelací, když se v nejrůznějších, třeba stokrát za sebou a vždycky jinak, vztahujeme k pojmu rovnostranného trojúhelníka, tak se vztahujeme vždycky k témuž. Bez ohledu na povahu těch *psychologických*, *fyzilogických* a já nevím jakých funkcí, kterých je k tomu potřeba. Ten pojem je totožný. Taková mimořádná záležitost, která nám také zároveň dovoluje – to je první kritérium rozdílu mezi tím předmětem v rámci *subjektivity* a předmětem, který je mimo *subjekt*. Každý předmět mimo *subjekt*, ke kterému se vztahujeme, je jenom jakousi hromadou nebo *integritou* událostí. Ale předměty, ke kterým se vztahujeme...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ...je vybaven nebo může být vybaven identitou. Ten je skutečně identický. Ten se nemění, ten není podroben tomu toku událostí. To není událost, to je identický pojem. V případě, že dojde k nějaké změně na něm, tak je to ne proto, že on se změnil, nýbrž že byl zaměněn za jiný. Takhle to v logice chápeme.

Takže ta předmětná stránka subjektivní sféry má úplně jinou povahu než ta předmětná stránka světa kolem nás. Nicméně my to dáváme dohromady nějak, dáváme to dohromady prostřednictvím aktivity, které říkáme řeč a myšlení, což je totéž. Řečmyšlení nebo myšlenířeč.

A to vypadá tak, že my jsme schopni vypovídat o předmětech jenom tak, že své myšlenkové akty upevňujeme, zavěšujeme na tyhle *intencionální* předměty, které jsou nasouzeny, namyšleny a které jsou vždycky připraveny k tomu, abychom se k nim znovu obrátili, a budou vždy týmž, budou vždy mít stejné kvality, stejnou povahu, jakou jsme jim přisoudili tím nasouzením.

Je to zvláštní, že to tak je, ale zároveň nám to ukazuje to, že i kdybychom měli já nevím jaký vědecký metody přístupu k fyziologii těch procesů v mozku, tak my bychom k takovéhle identitě pojmů nikdy nemohli dospět. To ukazuje, že ta cesta toho fyziologického nebo psychologického zkoumání má své meze a že to není tak, že by třeba fyziologie nebo psychologie mohla odhalit, jak vznikají logický struktury.

To je práce Husserlova, která má takřka světodějnou váhu. To je jedna z těch jeho prvních filosofických prací *Logische Untersuchungen*, strašně tlustej svazek, teď už to vydávají ve třech, kde se prokazuje, že tenkrát panovaly takové pokusy psychologicky vysvětlit a založit logiku. Prostě jako poznání se empiristi pokoušeli založit na smyslových vjemech, tak tady celá řada filosofů, respektive psychologů – poněvadž oni si to nerozlišovali, tak jim to připadalo, že to patří k sobě – tak chtěli logiku založit na psychologii. A proti tomuhle s nesmírným aparátem a s nesmírnou důkladností Husserl prokazoval krok za krokem – a stojí to za to, kdybyste si přečetli jenom prvních dvacet stránek – je to fascinující postup. Jak tam krok za krokem ukazuje, jak ta psychologie není schopna přispět v ničem k posouzení, zda určité soud nebo úsudek, sylogismus, zda je logicky legitimní, nebo není. To psychologie prostě nemůže posoudit. A on to tam prokazuje velice detailně a důsledně. A takovým způsobem, že od té doby psychologismus v logice je vyřízený a není možný. Z toho vyplývá, že to není jenom nějaké *refugium ignorantiae*, že prostě ještě ta fyziologie není tak daleko, aby nám to přímo na tom mozku ukázala, jak nám to myslí, nýbrž že jde o něco, co vůbec ta fyziologie nemá šanci odhalit.

Že jediná cesta k posouzení té předmětné stránky subjektivity, subjektivní sféry, je zevnitř. Že je to přesně tak, jak my to děláme, když myslíme, a že žádný jiný přístup odjinud, zvnějška, není možný. Zároveň to znamená, že každé máme svou vlastní sféru subjektivity a v té vlastní sféře subjektivity jsme schopni se zvnějšňovat nebo své akce zvnějšňovat, akce svého myšlení zvnějšňovat takovým způsobem, že ty výsledky, ty rezultáty našeho zvnějšňování, jsou identický nejenom pro nás, ale že jsou identický pro všechny ty subjektivní sféry všech těch subjektů, s kterými my jsme schopni komunikovat.

To je ta mimořádná záležitost a to ukazuje, že vlastně ta vnější sféra subjektivity, ty subjektivní sféry, je otevřena do jakéhosi světa, který je vlastně tímto způsobem přístupný všem bytostem, které jsou schopny myslet. Že i když v tom smyslu, jak jsme to původně vylíčili, ta subjektivní sféra je uvnitř subjektu, tak že vlastně je zakotvena nebo míří, je otevřena někam do jistých míst, která vůbec nejsou lokalizovatelná dovnitř subjektu.

A to je ten moment, kdy bychom museli začít mluvit o řeči. Ne už o jazyce, ale o řeči. Poněvadž v té subjektivitě, která si určitým způsobem vypracuje vnější stránku sebe samé, své subjektivní sféry, a vypracovat si to může jen svými akcemi, že určitým způsobem rutinizuje dokonce některé typy aktivit, které jsou k tomu nutné – to jest, že se naučí mluvit třeba. Takže se v tom zvněšnění, v té vnější stránce té subjektivní sféry, otvírá vlastně světu, který nejenomže je něčím analogickým, jako ten vnější svět, který je za hranicemi, za mezemi toho subjektu, nýbrž který je dokonce podstatně větší, širší, rozlehlejší, kvalitnější nebo je nadřazenější, takže dokonce celý ten svět, který je kolem nás, dostává své místo v rámci tohoto světa řeči.

Jiný hlas: Ano. Chcete říct, že ta vnější stránka subjektivity má vnější charakter než svět kolem nás, vnější svět, tudíž vnější stránka subjektu, to [nesrozumitelné] tak v tom případě tvrzení, že informace v těch šuplátkách nejsou vnější stránkou subjektivity, ale vnitřní stránkou subjektu?

Hejdánek: Ano. To je správně. To je, jak bych řekl... Ano, ta nepřesnost vznikla z toho, že se mluvilo o informacích. Vždyť ty informace skutečně jsou teda objektivizovány, zvněšněny, zpředmětněny ve vnější stránce subjektivity, která je takto otevřena ven. Ty informace fakticky jsou zvněšněny, třeba v tom pravoúhlém nebo rovnostranném trojúhelníku. Tam jsou zvněšněny. Ovšem ty tam nejsou dány. Ten pravoúhlý nebo rovnostranný trojúhelník si musím vždycky prezentovat, musím si ho zpřítomnit, musím ho vyvolat před sebe, aby tu byl, abych ho nahlížel svým vnitřním zrakem.

A abych to mohl udělat, tak jsou nějak v těch šuplátkách. Samozřejmě ten pravoúhlý nebo rovnostranný trojúhelník není v žádném šuplátě. V šuplátkách jsou jiné věci a to by ta fyziologie nějak mohla zkoumat. Jenomže ten problém je v tom, že to, co máme uloženo takto fyziologicky ve vnější stránce subjektu, to jest třeba díky *cerebralizaci* v mozku, to není informace. Nebo to je informace takového typu, jako je u těch zvířat. To je něco, co ještě musí být interpretováno.

Jiný hlas: Kód.

Hejdánek: Ano, kód třeba.

Jiný hlas: Nebo nějaké poškození mozku?

Hejdánek: Samozřejmě, pak ty vady, ty deviace všelijaké, tak ty jsou skutečně předmětem psychopatologů, psychiatrů, neurologů a tak dále. Nepochybně. Ale právě jenom ty deviace. Takže tady je teda určité – čím se do toho budeme vrtat déle, tím bude potřeba víc upřesňování. Tady například je jasné, že my musíme odlišit od sebe velmi podstatně fyziologický základ paměti a to, co si vlastně pamatujeme. Fyziologický základ toho našeho pamatování my vůbec neumíme popsat, my si ten základ nepamatujeme. My nevíme, co se vlastně stalo někde v nějakých buňkách nebo nějaká ta vzruchová teorie, co se tam děje v tom mozku, jak tam nějaké ty proudy chodí kolem a to je ta paměť – tohle všechno my nevíme. A to, co si pamatujeme, je trojúhelník. Nebo *Pythagorova věta*. A ta nám tam nechodí, ta *Pythagorova věta*, tam chodí něco jiného, nějaké proudy. A my si pamatujeme *Pythagorovu větu*. Čili tohle je ten rozdíl. Fakticky to, co fyziologicky my máme někde jako to uspořádání, to nejsou vlastně ty informace. To jsou jakési podklady, které musí být interpretovány, a my je skutečně interpretujeme tak, že z toho ty informace dostáváme a ty informace fixujeme do těch pojmů nebo určitých pouček třeba nebo soudů nějakých a tak dále.

No, tady jsme... Ale vlastně už na téhle úrovni se tím musíme taky prokousávat.

Jiný hlas: Já jsem se chtěla dotázat ještě na jednu věc. Když Feuerbach říká, že vědomí u tebe není odlišné od člověka, to je člověk ztotožněný se svým vědomím. Říká taky on, nebo to už byla interpretace, že je člověk totožný jen se svým vědomím a je také předmětem svého vědomí? Říká to tam přímo on?

Hejdánek: Jo. On totiž to nerozlišuje. Takže takhle přímo on to neříká, on to nerozlišuje. Prostě vědomí a předmět vědomí je pro něj totéž. To jsou ty nejasnosti u něj. Já jsem to tady – nevím, jak bych to teda lépe formuloval, aby bylo jasné, v čem je chyba. Vědomí sebe, ale především vědomí podstatného předmětu je vždycky vědomí sebe. To jest, tím podstatným předmětem jsem sám sobě já. On tam na jednom místě líčí tuhle věc na fyzikálně-astronomické rovině. On říká: každá planeta se vztahuje podstatně ke slunci. Já nevím, jestli bych to tak rychle našel, ale zkusím to za chvíli. Podstatně se

vztahuje ke slunci. To znamená, že slunce je její vlastní podstatou. Ale to zároveň znamená, že každá planeta má své vlastní slunce. Není žádné jedno slunce pro všechny planety. Každá má své vlastní slunce, které je odlišné od toho slunce jiných. K tomu tam dochází na jednom místě, já to teď zkusím najít.

Jiný hlas: ...k sobě samému jako k jakési obecné rodové podstatě. Tady *hypostazuje* něco, čím se stává, čím se vztahuje k sobě. Jako námitka k tomu, co dělal, co se vrací znovu a znovu k tomu náboženství. Že ono náboženství je jakási rodová podstata člověka, ke které on se vztahuje, tím pádem on se vztahuje skrze něj k sobě. On se vztahuje k sobě samému, ale on to dělá právě přes to náboženství. On je náboženský člověk, proto bude stále chodit v tom kruhu a nedostane se z toho ven.

Hejdánek: Ano, ještě, on to dokonce tak přiznává.

Jiný hlas: Ta chyba byla asi v tom, že on tedy *hypostazuje* člověka, že on má rodovou podstatu, která je sice méně omezená než on sám, pak se vztahuje, tím pádem se sebepoznává. Ta cesta byla v tom, že on sám je méně omezen než ta podstata rodová toho člověka. Pak by se do tohoto problému asi nedostal.

Hejdánek: No, já nevím, jestli se dá říct, že je méně omezenej. Ono tam je nepochybně tedy on tím, že mluví o rodové podstatě člověka, tak provádí *abstrakci*. On se dostává k tomu, co je všem lidem společné. A zatímco... tady je taková prostá logická chyba taky. Víte o tom, že v logice – aspoň doufám, já nevím, jak dalece jste se zabývali logikou ve škole – v logice se rozlišuje takzvaný rozsah a obsah pojmu. A je to k sobě v takové nepřímé závislosti. Čím je obsah širší, tím je rozsah užší, a čím je rozsah širší, tím je obsah užší. Jestliže Feuerbach mluví o rodové podstatě člověka, tak v té rodové podstatě člověka je ten rozsah velice široký, ale obsah velice úzký. Tam je totiž jenom to, co je společné všem lidem. Ovšem to je, když to srovnáme s kterýmkoli, i třeba průměrným a podprůměrným konkrétním lidským *individuem*, tak je to proti tomu strašně něco chudého. To je děsná *redukce*. Proto se tomu říká *abstrakce*. Poněvadž ta rodová podstata člověka, ta není bohatá ani chudá, ta se neraduje ani nepláče, ta nechodí ani nesedí, ani nevisí, neleží, nic. Ta rodová podstata nemá ani vlasy, ani není holohlavá a tak dále a tak dále. To je strašlivá chudoba. A teď on naopak říká, že tam do té rodové podstaty lze umístit všechnu bohatost. Jestliže já jako *individuum* jsem omezený, takže ta rodová podstata je neomezená. No to je ten logický omyl. Je neomezená rozsahově, řekněme, poněvadž se tam vejde každý člověk. Ale vejde se tam jenom proto, že je obsahově strašlivě chudá. V tomhle je tedy nepochybně ta primitivní logická chyba. Chtěli jste ještě něco říct? Čili ne? A nikdo další už nic? Já jsem to sice nedopověděl, já už nevím, co jsem říkal, takže to celkem necháme být. Takže skončíme.